

A Kalmopyrin háza táján

A fejem szerencsére sose fáj, inkább a torkom szokott kényeskedni, nekem arra jó a Kalmopyrin. Utazáskor is mindig viszek magammal. A népszerű gyógyszer Richter Gedeon kísérletezte ki száztizenkét évvel ezelőtt abban az 1906-ban létesített kőbányai gyárban, amely ma is üzemel, és amely változatlan sikerrel forgalmazza – nem csupán itthon, hanem az egész világon. Sok más, nem kevésbé népszerű és eredményes termékkel együtt. Az alapító nevét viselő cégóriás tizenkétezer alkalmazottjával Magyarország egyik nagyvállalata közé tartozik. Nyolc termelőüzemmel, tizenkilenc képvisleti irodával rendelkezve, ötven országba exportálja termékeit. A legutóbbi (még nem hivatalos) jelentés szerint árbevétele 2023-ban megközelítette a hétszázötven-, az adózott eredmény a százhatvanmilliárd forintot. Ez a háttere, pénzügyi bázisa annak a hovatovább több évtizedre visszanyúló szisztematikus telepfejlésnek, amelynek immár a hazai építészeti kultúrában is figyelemre méltó emlékeiről számolhatunk be. Friss példája a csak néhány hónapja, a nyár elején átadott hatalmas új központi fogadóépület. Az ország egyik vezető építészeti irodája tervezte Zoboki Gábor irányításával.

Különleges az elhelyezkedése: a körzet beépítési rendjére fittyet hányva srégen indul befelé; az üvegezett főbejárat így szintén oldalról vezet a portához. Hogy annál teljesebben tárulkozhasson fel a látogató

számára az épület főhomlokzatának finoman hullámzó hosszanti tömbje. Formájának egy-egy hurkot vető betonpárkány ad díszítőelemként nyomtatékat, miközben felületének domborzatát árnyékoló lamellák katonás sora hangsúlyozza. Jelezve már a távolból is észrevehetően, közelről pedig annál egyértelműbben érzékelhető megkülönböztetett szerepét a gyártelepen. Benne kapott helyet ugyanis a cég öt világrészre kiterjedő hálózatát négyszázötven fővel kézben tartó és irányító szervezet, a második emeleten a vezérigazgatósággal. Szokatlan telepítése már csak azért is feltűnő, mivel a vállalat szinte minden más épülete homlokzatával mintegy követi a hatalmas komplexum területét kettészelő, forgalmas Gyömri utat.

Ezt a fegyelmezett összképet leginkább az objektumok különböző életkora és abból fakadóan eltérő stílusa menti meg az egyhangúságtól: múlt századfordulós régi ház mellett egyaránt akad itt példa a szocreál téglalapépítészetének hatvanas évekbeli folytatására (Callmeyer Ferenc) és a hetvenes évtized hevenyészett modernizmusára (Juhász Jenő, Garay Lajos) vagy éppen a raktárblokk merőben dekoratív, friss keletű becsomagolására. Szintén díszburkolatban, rajta a cég nevével – akárha főbejárat volna – halad át a termelést éltető közművek vaskos csősora az út fölött az üzem egyik feléből a másikba. Akaratlanul is azt szimbolizálva, hogy ezt a leplezni igyeke-

zett kavalkádot hasonlóan álságos történelmi szituáció hívta életre. A Kőbányai Gyógyszerárugyár mint államosított vállalat ugyanis az innovációt nem különösebben támogató tervgazdálkodás keretei között, külföldön azonban továbbra is Richter Gedeon nevével próbálta legalább megtartani, lehetőség szerint erősíteni is az alapítója által örökségként rá hagyott nemzetközi pozícióját. Elvégre nem akármilyen értéket képviselt a devizaínséges szocialista időkben, hogy a cégnek a második világháború kitörésekor majd tucatnyi leányvállalata volt és harmincvalahány országban rendelkezett bizományi raktárral. (Monogramos logóját is abból a korból örökölte.)

Az új igazgatósági épület fő attrakciója – belépve derül csak ki – mindazonáltal a belső. A két oldalról bőségesen özőnlő természetes fényben hatemeletes csarnok tárul elénk, közepén kürtöbe fordulva. Lentről felfelé nézve egyre szűkülő, nyitott teraszokkal és szabálytalanul kanyarodó mellvédekkel, amelyek között kellemes lépcsősor teremt kapcsolatot. Mintha csak fényűző szállodában járnánk – csak-hogy ebben az elegáns átriumban emberek dolgoznak, asztalokkal berendezett magas paravánok mögött teammunkában vagy épp a laptopjukkal egyszemélyes fülkébe húzódva. Értekezletnek zárható különtermek szolgálnak. Nem pusztán az elkerített bokszok miatt uralkodik szinte teljes csönd ebben az ugyancsak visszafogott, pasztelles koloritra, szürkére, tojásbéj tónusára, halványbarnára hangolt enteriőrben. Hangelnyelő párnázott felületek és talajszondák gondoskodnak

arról, hogy a légkondicionálók surrogása se okozzon zavart. A rendezett látvány már önmagában megnyugtató; az alkalmazottak relaxációját mindezen felül kellemes pihenősarok támogatják növényekkel és puffokkal. Az alagsorban, ahogy tudom, mélygarázs van, a földszinten tágas étterem, illetve egy konferenciaterem, a fentiekhez képest meglepően és rokonszenvesen puritán. Az ablakon kitekintve tűnik szembe az új idők zöld szellemeiként a szomszédhoz is kapcsolódó parkosított vízmedence.

Akár az épület külsejét próbáljuk metaforába foglalni, akár a furfangos belsőben indulunk felfedező útra, a Richter Központ nem egyszerűen az építész Zoboki Gábor jelentős alkotása, azt is megkockáztatnám, hogy a kortárs magyar építészet egyik plasztikai remeke. Jóval egységesebb és kifinomultságában is rafináltabb alkotás, mint a sokak által ismert, a televízióban is gyakran látható Müpa. Egyszerűsége pedig a rangos tervezőiroda és a patinás gyógyszergyártó cég több mint két évtizedes partneri kapcsolatának produktuma; sajnálhatjuk, hogy a publikum legfeljebb fényképen tud majd szembesülni az erényeivel, amelyek nem kis részben egy koncepciózus elképzelés megvalósulásának köszönhetőek. A rendszerváltást követően nevét viszszanyerő vállalat ugyanis fennállása centenáriumán telekvásárlással összekötött hosszú távú fejlesztési tervekbe fogott, hogy felszámolja a megelőző évtizedek improvizatív intézkedéseinek buherálásként jellemezhető megoldásait, az államosítás korszakának az eklektikus utcaképben konzerválódott hektikusságát.

Zobokiékhoz fordultak, akik arculat-tervükben az üzem területét sávokra osztották, azt javasolva, hogy a főútra nézzenek az irodaépületek, a hátsó frontra kerüljenek a termelőegységek, a kettő közé tágas parkok kívánkoznak. (Ez utóbbiakból az új telekrészen egyelőre viszonylag keveset érzékelttem.)

A fenti koncepció jegyében épült meg még 2005 és 2007 között a kémiai kutatóintézet a Gyömrői út vonalában, harmincvalahány méterrel hátrább húzva azonban, hogy ott munkatársi parkolónak és a már említett vízmedencének adjanak vele helyet. Ez a gyógyszer-gyár tulajdonképpeni lelke, amely az alapítói hagyomány szellemében a központi épületből az első emeletnél csatlakozó üvegezett folyosón át immár közvetlenül is megközelíthető. Elvégre Richter Gedeon nem elsősorban szervezőképességeivel emelkedett ki kortársai közül, mindenekelőtt gyógyszerészként alapozta meg fantasztikus karrierjét, amikor vállalkozását elindítva, 1901-ben megvásárolta az Üllői út és Márton utca sarkán ma is működő Sas patikát. A múlt század elején már rohamtempóban fejlődő kémia szintetikus eljárásaival szemben az úgynevezett organoterápiás (állati szervek feldolgozásával készült) medicinát részesítette előnyben. Ekként született a vérzéscsillapító Tonogen, az első világháború idején különösen jelentős szerepet kapó Hyperol fertőtlenítő, a Kalmopyrin, az 1923-tól már családi részvénytársaság inzulin és vitamin gyártásába is fogott. Mivel nem szakmám, és nem értek hozzá, ennyi elég is talán az orvostechológiai előzményekből. Richter mai utódainak azt a felelős

döntését méltatnám inkább, hogy a rendszerváltást követően először éppen a cég kutatóbázisának teremtettek a kor színvonalának megfelelő és ezzel versenyképességét hosszabb távon biztosító méltó környezetet. Egészen más felfogású épületegyüttes ez, mint amilyen a központ, noha ugyancsak Zobokiék (egészen pontosan a Zoboki–Demeter és Társai) tervezték. Cour d'honneur-ös alaprajzával alapvetően horizontális a megjelenése, a fogadócsarnok organikusnak is mondható megformálásával szemben szabályos hasábokból áll az együttes. Az U alak egyik (háromemeletes) szárnyában található a laboratóriumok, a másik (négyemeletes) részben vannak az irodák. Homlokzatuk is különböző: az előbbi sötétszürke alumíniumburkolatán a fal síkjából kiemelkedő ablakok plasztikaként hatnak a széles parapettel, az utóbbi sima homokkő felületén a szalagablakok ritmikusan tagolt kompozíciója ellenben konstruktivista festményre emlékeztet. Üvegezett előcsarnok köti össze őket; ebben található az épület fő attrakciója, a húsz-egynéhány méter magas fehér feljáró, jobban mondva, lépcsőszobor, ahogy egyik méltatója találóan elnevezte. Mivel kívülről is jól látható, mozgalmasan tekeredő organikus motívumként üdítően hat az egészében szögletes mérnöki konstrukcióban.

Aki figyelmesen olvassa a gyár új létesítményeiről hírt adó publikációkat, különösebben nem csodálkozik ezeken a jelentős teljesítményeken: Szabó Miklós személyében a gyárnak saját főépítésze van, nagyjából húsz éve. Nem ismerem, sosem találkoztam vele; a PR-részleg fiatal munkatársa kalauzolt az üzemlátogatáson.

Feltételezhetően szerepet van/volt abban, hogy más fejlesztéseikhez ugyancsak rangos építészeti irodákat választottak. A Cserkesz utcai egykori gyárépület revitalizációját (2012) a Vikár és Lukács, a központi raktárépület nemzetközi feltűnést keltő új köntösét (2013) az Archikon tervezte, a gyár történetének dokumentumait őrző látogatóközpont feltűnően szálkás minimalizmusa talán csak hozzájuk képest halványabb teljesítmény (KetteS műterem, 2021). Ennek ellenére a telepről az összbenyomás némiképp vegyes. Ennek okaként a kortárs építészeti kiváló ismerője, Wesselényi-Garay Andor már korábban felhívta a figyelmet a kémiai kutatóintézetről publikált elemzésében az urbanisztikai kontroll hiányára. Zobokiék díszletező dramaturgiájával (az utcafrontra telepített irodák mögött a termelőrészlegek elbújtatása ellenére) sem sikerült egyelőre, pusztán ennyivel nem is volt realitás élhető főutcát varázsolni a Gyömrői útból a fővárosnak ebben az eredendő ipari negyedében, ahol a lakóövezetek szintén terjeszkedésnek indultak. Sok más (például átfogó városrendezési terv) mellett rengeteg pénz is kellene hozzá; csak amiről olvastam: a kutatóintézet kilenc és fél, az új

központ húszmilliárdba került. Hiába tartozik a Mol, az OTP, az MBH, a Telekom, a 4iG társaságában a Richter is az ország egy kézen megszámolható vezető nagyvállalatai közé, nem biztos, hogy zavartalanul folytatni tudja elképzeléseinek valóra váltását, ameddig kiszolgáltatott az abszurd központi pénzpolitikának. Nem én mondom ezt, különadókkal ellehetetlenített társai nevében legutóbb Hernádi Zsolt, a Mol vezére panaszkodott erről július derekán a *Mandiner* hasábjain, azt kérdezve: „Mikor lesz újra normalitás? Mikor nyúlunk újra a jól bevált eszközökhöz az unortodoxia helyett?” Még egy bölcsész számára is meggyőzően érvelve fakadt ki az extra terhek ellen: „Az államnak előbb teret kell hagynia az iparnak, és nem szabad elvinnie a beruházásra szánt pénzt, hogy holnap is legyen mit adóztatnia.”

Az új Richter Központ. Tervező: ZDA – Zoboki építésziroda (Zoboki Gábor, Csiszér András, Oláh Éva, Besey Judit, Arian Choroomi). Belsőépítészet: Lab5 Építésziroda (Erdélyi Linda, Gáspár Virág Anna). Tájépítészet: OBJEKT Tájépítész Iroda.